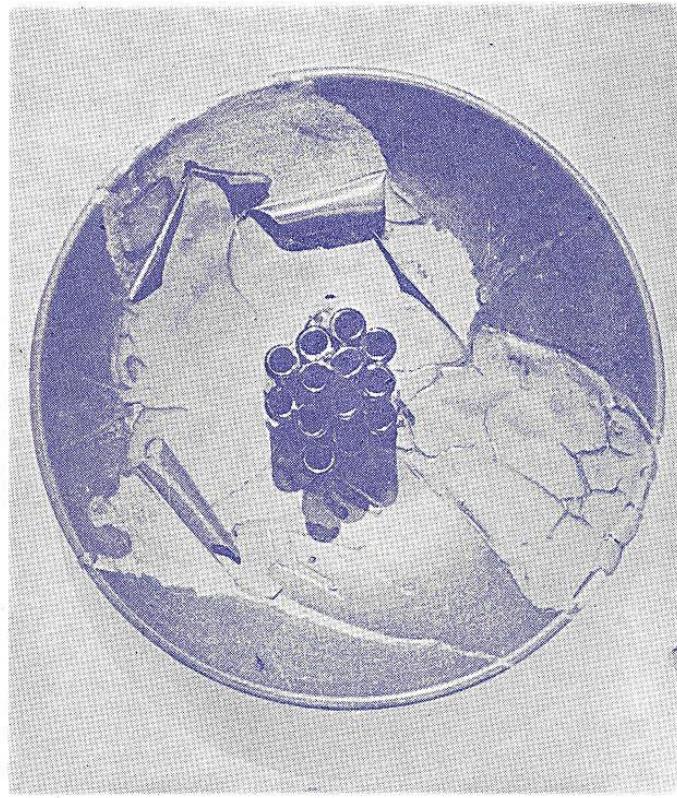

LJUDESKARA GAVRILO

Iza čove koji ode svašta se priča. Tako se priča i iza našeg ljudeskara Gavrila. Priča se ovo i ono; priča se ovako i onako.

Imao, na primer, naš ljudeskara Gavrilu ranu na glavi. Ja mu je nisam video; ožiljak se nije poznavao. Kosa odavno seda, ali čekinjava i jednako gusta. Šta je skrivala — ne znam. Isto tako ne znam gde je, i kako, ranu zadobio. U tuči? U ratu? Nesrećnim slučajem? I opet: ne znam. Nikada se nisam trudio da saznam.

Idi dalje, niz Breg, i raspituj se: neko će kazivati ovako; neko onako. Ja kazujem ovako. Onomad je naišao jedan stranac u crnom. I on je tražio da mu kazujem. Stajali smo u ladovini, pod hrastom, i ja sam mu kazivao kao što i tebi sada kazujem.

U jednom se svi na Bregu slažemo: pod starost se ljudeskari Gavrilu počelo mutiti u glavi i srcu. Vikao je kako mu se sve na svetu davolski smučilo. Od čega mu se smučilo — pouzdano ne znam. Mogu samo da nagadamo. Svi nagadamo. Bilo nam je nejasno. Ljudeskara

Gavrilu pokazivao je u svoju glavu i srce i govorio: »Od ovoga dolazi nevolja. »Kako: od toga?« »Tako! i dalje nije mogao da objašnjava.

Na glavi je vazda nosio belu prljavu maramu. Stezao je sve jače. Nadao se da će tajanstvena bol da umine. To svakog muči, a njega je, govorilo se, mučilo najviše.

Tako, sa belom maramom na glavi, decu je po šljivacima i oko plotova plašio. Deca su bežala cičeći. Vikala su: »Bežite — evo ide ljudeskara Gavrilu.« Kao da orao sleti među čokoške — bežala su.

A on je, uz sve to, i ružne snove snevao. Ukučane je svoje u poноć budio i sveće palio. Ognut u belu ponjavu, na mesečini je čudne štene izvodio. U ustima mu je jezik palacio nekontrolisano. Pričao je besmislice. Ponekada se zabavljao zajedno sa decom bajalicama i brzalicama. Uhodili smo ga krišom. Bili smo spremni na sve.

U licu je naš ljudeskara Gavrilu bio žut i izmučen. Nije se brijao i šišao. Ličio je na božjaka, božnjeg čovu koji skita oko groblja i manastira sveta Petka. Sa Brega je dizao ruke prema nebesima i vikao: »O, braćo i sestre, teška me nevolja progoni! Mene, ljudeskaru Gavrilu, zlo uzeo pod svojek.

Mi smo mislili da izmišlja nevolju, pa smo se smeiali. I to se dešava, govorili smo. Sebi čova zlo uvrti u glavu; i posle — nikako da ga istera. U njemu zlo raste. Onda pobedi čova ili zlo. Sve smo tako, skupljeni u mraku, među sobom, čućorili. Jedno smo oko vazda držali na njemu.

A on je obično leškario u šljivaku, sa rukama pod glavom, zaštićen i prazno zagledan u oblake nad sobom. Odavno se govorilo da to nije dobar znak, jer to čini samo čova u kome se nešto kuva. U našem ljudeskaru Gavrilu nešto se kuvalo. U to smo se uverili. Izdaleka smo ga osmatrali krišom. Jezikom je palacio i mutnim pogledom šarao po nebesima nad sobom.

Ja sam ga svakodnevno zaticao u tom položaju. Leškario je zaneseno i zaboravljen. Bilo je sasvim jasno da mu je sve na svetu dotužilo. Izdaleka mi je rukom davao znak da mu ne prilazim.

»Ostavi me na mиру, promuklo se drazo, »idi za svojom zvezdom, žalosno je pevuo, »odavno znam da mi niko ne može pomoći.«

To sam verovao. Više ni lepe priče na koje je pljuckao nisu mogle da ga uteše, razvesele i nasmeju. Zato sam u velikom krugu zaobilazio šljivak i ono mesto, a on je nastavljao, goneći od sebe sve, da leškari i, leškareći, da pretražuje nebesa nad sobom.

A kakav je svoj znak u njima tražio — takođe ni to ne znam. Vikao je da svako gore ima svoj znak. Treba jednostavno da legne na ledu i sa Bregu da upre pogled u nebo. Tamo se nalazi, palacio je jezikom, svačiji znak.

Idi, posle, čovo, niz ovaj Breg i pitaj. Ja ne znam kakav je to znak i da li je na nebu ljudeskara Gavrilu prepoznao svoj. Priče se pričaju svakojake.

Na Bregu se šaputalo: ljudeskara Gavrilu smetnuo s uma. U životu mu sve bilo dotužilo, pa je sve terao dodavola, i u majčinu. Nije ga zanimalo oranje i kopanje, sejanje i žetva; nije ga zanimalo blejanje jaganjaca, rika krava i rzanje konja. Prema svemu je bio ravnodušan. Kada smo se mi veselili — on je tugovao. Kada smo mi tugovali — on se na Bregu cerekao prema nebu.

Išao je da traži leka svojoj nevolji, ali leka za svoju nevolju nije nalazio. Dolazio je sa severa i juga, uvek poražen i čuljiv. Širo je bespomoćno ruke i vikao na sve strane: »Nema, pa nema!« Posle je čajeve pio i u miomirisnim vodama se kupao, ali sa puta kojim je pošao niko nije mogao da ga povrati. Tako mu je bilo sudeno, čućorili smo na Bregu. Nemoćno smo slegali ramenima. Ljudeskara Gavrilu je bio pao u neku neizrecivu čamotinju i bedu. Tonuo je sve dublje, sve dalje. Bio je sve različitiji od nas. Hvatao se za glavu i kukao. Naše utehe su mu sve manje pomagale. Već je naš ljudeskara Gavrilu bio u onome stanju kada se čovi nije ni živelio ni mrello. Ne zna to svako, ali svaki stvor u svom veku bar jednom padne u takvo stanje. Neko se spase, neko nepovratno potone.

Naš Gavrilu je u telu bio ljudeskara i snagator; na Bregu je nekada klade i stenje valjao i uvek opklade dobijao, ali je, gle čuda, u duši bio slabici i mekušac — najmanja nevolja mogla je da ga sruši.

Njegova dečica su cvilelaoko njegovih nogu; vikala su: »Naš tajko, naš tajko!« Njegova žena krišom je lelekalala u mračnom uglu one kuće. Ali sve to ljudeskaru Gavrilu nije vraćalo sa puta kojim je pošao.

Početkom leta poče i ruku da diže na sebe da muke svoje na Bregu prekrati. Uzme, na primer, uže i trči niz Brežine da se veša u Majkića Šumi. Uz pisku i zapomaganje, zovući susede, njegovi ukučani potreće za njim. Dečica ga za čakšire ščepaju i poviju: »Ne čini to, o naš tajko!« Vrate ga sa užetom prebačenim preko ramena. Posle ga čujemo kako zaurla prema nebu: »Ja nisam za ovaj život, braćo i sestre!«

I dok tako, razjaplenih čeljusti urla prema nebesima bela pena mu, kao umornom konju ili besnom psu, na usta udari.

Strčavali smo se sa svim strana i tešili ga, ali bez mnogo koristi.

A jednom tako, zamalo pa da se i obesi naš ljudeskara Gavrilo! Već je i uže bio zavezao za granu i vrat prineo omči kada su dotrčali David i Dimitrije i odvratili ga silom od lude namere.

Drugi put opet jurne da se baci u Vilitovac, taj ladni vir bez dna, u kome su, u našem kraju, u razna vremena, mnoge samoubice našle laku i brzu smrt. Sustignu ga, zapenjenog i razmahanog, kod Ginjeničkog groblja, bace mu se među noge, zavežu ga i, uz veliki napor, vrate kući. A on se i tada, kao toliko puta pre toga, pokaje, rasplače i rekne: »Šta to, o braćo i sestre, činim sa sobom, ja, nesrećni ljudeskara Gavrilo?«

I stegne pesnice, skině belu prljavu maramu s glave i u šljivaku, pred kućom, kao da se probudio iz kakvog sna i oslobođio od mōre, dečicu svoju ljubiti počne.

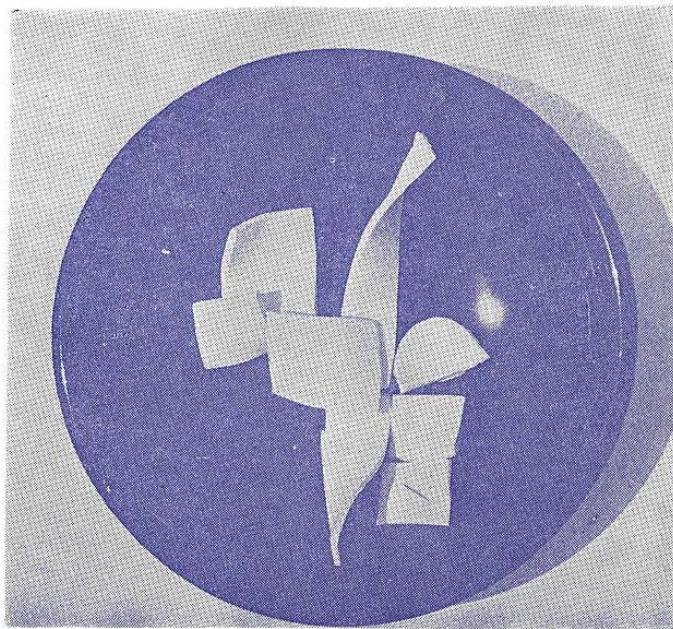
I svi, gledajući to, pomislimo radosno: gle, bolnik se preporodio i izlečio! Odustao od svojih ružnih namera.

Ali mu, pored svega, nismo verovali, pa smo ga jednak svi čuvali. Nikada se nije znalo kad može da mu se pomuti i da kidiše na sebe.

Tako smo sve oštре predmete i sva užad skrivali od našeg ljudeskara Gavrila.

A onda je, ipak, jednom došlo ono najgore što se i očekivalo. To je moralо da dode kad-tad.

Toga dana su ga čuvali Mihajlo i David. Pozove ih na večeru Jovanka, bolnikova žena. Ajte, veli, dobri ljudi koji mi pomažete u nevolji da jedete. Oni su hteli sa sobom, u kuću, da uvedu i bolnika, kao toliko puta što su ga, držeći ga ispod ruku, uvodili, ali im tada, preključićim glasom, reče ljudeskara Gavrilo: »Nemojte, braćo! Meni se ne jede. Ostavte me samog da leškarim ovde i da među prvim večernjim zvezdama tražim svoju zvezdu. Sedeću gde me ostavljate, miran i poslušan.«

I oni mu, na nesreću, želju usliše: ostave ga pod šljivom, opruzenog, nasmešenog i dečački zagledanog u nebo u kome je vazda tražio svoj znak.

Smrkavalо se; bilo je leto kao i ovo — toplo, puno cvrčaka i zvezda, suvo i dugо. Seljani žito vrli i seno svozili. Ja se svega sećam kao da je juče bilo: mesec se, vrlo dockan, promolio iznad Brega, tanak i mlad. Baš sam milovao konje koji su u večernji suton prema tamnim senkama hrastove šume rzali. Mrak je bio gust, sve gušći, i možda bi ljudeskaru Gavrila i sprečili da ruku digne na sebe da nije na zemlju iznenada pala takva nezapamćena pomrčina. On nam u nju, kao da je dobio krila, pobezje, i mi ga, uz dozive i leleke koji su odjekivali na Bregu, s naporom nadosmo.

Kada su David i Mihajlo krenuli posle večere u šljivak da čuvaju i zagovaraju bolnika — njega tamo, gle, više nije bilo. Oni prestravlje no poviču u sve gušći mrak: »Ooooo, lju-deska-ra Gav-ri-loo!«

Predeo odjeknu. Psi sa svih strana vijanjem se oglasiše. Krave zrikaše i ovce zablejaše.

Sve su to, kunem se, šaptao sam u mrak, loši znaci.

Ljudeskara Gavrilo se ne odazva. Potrčasmo tamo i ovamo, po Bregu, ali se on ne odazva. Tumarali smo u mraku, dozivali se i spoticali. Jedni drugima ličili smo na utvare i zle duhove iz snova. Zazirali smo jedni od drugih i plašili se. Obilazili smo sva skrivena mesta u kojima se bolnik još kao dečak voleo skrivati iigrati. Odemo do Zvrtinja i Grčkih Vignjeva. U tim predelima je u nekoliko mahova pokusavao i ruku da digne na sebe. Ali ga ni tamo ne nadosmo.

Čuo sam dobro kako David negde u mraku ponavlja: »Kao da je u zemlju propao! Kao da se u nebo odselio! — nema nigde našeg ljudeskara Gavrila.«

A Jovanka, žena bolnikova, jednako je na Bregu prema nebu lelekala. U leleku joj se pridružiše dečica i žene iz komšiluka.

Ja sam, takođe, zvao preključićim glasom. Jurcao sam sumanuto niz strane. Obilazio Gegičine njive i Majkića Šumu. Tek sam posle, kotrčajući se, jurnuo niz Breg, prema Vilitovcu. Sa svih strana sam kroz zapomaganje i lavež pasa čuo ljudi kako se dozivaju: »Nestaaaaoo ljudeskaaaa Gaaavriiiiloo!«

Iz Golubje Pećine javljali su se glasovi noćnih ptica. Nečije šugavo konje, zalutalo i pregladnelo, rzalo je u Vranješevačkom groblju.

A na Vilitovcu imao sam šta i da vidim: u viru, tamnom i velikom, uz klokotanje i brboljenje, kao na kakvoj vrteški, okreće se naš ljudeskara Gavrilo. Voda zakovitlana, i u njoj, izlazeći iza oblaka, tek sada — prelomljeno mlad mesec.

Potrčim naokolo, oko crne vode, i stanem dozivati: »Uhvatiti se za ovaj štap, o ljudeskara Gavrilo! Ne čini te ludosti, o naš žalosni ljudeskara Gavrilo!«

Ali, sve je već bilo kasno: onaj ko jednom uđe u vrtlog Vilitovca, taj se, znaj, čovo, više ne vraća među nas, na Bregu. Samo ga čudo može spasti. Video sam kako voda okreće ljudeskaru Gavrilo. Uvlačila ga je u sebe, prevrtala i opet izbacivala na površinu. A na našem čovi — bele seljačke gaće, priprjene uz duge izmršavale cevanice. Voda ga melje i poigrava se i rve s njim kao s drvcetom.

U mraku sam naišao na utopljenikovo ruho: krivi gumeni opanci; suknene pantalone pune čičaka, trnja i pleve; bela košulja i bela marama koju je vazda na glavi držao.

Sve sam to predao Jovanki, ženi njegovoj. Tešili smo je cele noći. Čekali smo zoru, a kada se svetlost pojavi iza Obljaja, drhteći, umorni, ražalošćeni i uplašeni, nas četvorica, idući jedan za drugim, čutljivi i pognuti, sidosmo na Vilitovac. Vadili smo upokojenog ljudeskara Gavrila iz Vira. Našli smo ga tamo gde smo i očekivali: voda ga izbacila na sprud iznad drvene čuprije. Ukočio se i razjapiro velika usta prema nebu u kome je vazda tražio svoj znak. Mrtvi pogled je zastavio prezrvivo na Bregu iznad koga se pomaljalo sunce. Gore je lelekala Jovanka sa dečicom.

Gledajući to ukočeno lice, svima nam se učinilo da se ljudeskara Gavrilo pokajao što je ruku dizao na sebe, ali, da ispravi grešku, bilo je sasvim kasno: Vilitovac ga je već uzeo pod svoje.

To smo, čuteći jedan pored drugoga, nekoliko puta pročitali na tom ukočenom čovinom licu zarasлом u bradu dok smo ga uz Breg, na rukama, otežalog i punog vode, nosili. Nosili smo ga stenjući i uz bolne povike: »O — ruk! o — ruk!« Ljudeskaru Gavrila više nisu mučile nikake muke.

Oko podne su vlasti iz varoši u džipu došle, pregledale pokojnika, koji je ležao u sobi u roju muva, nas, seljane upitali kako je to bilo, zapisnik napravili da nije ubistvo, nego samoubistvo; posle slegli rame-nima, izjavili saučešće, kao što je to i red, a onda, u džipu, niz Breg, odjurili.

Saranili smo ga u tri posle podne. Ukopali smo ga izvan Vranješevačkog groblja — tamo gde samoubice od vajkada saranjujemo. Oni donose nesreću, poplavu, glad i bolestine, pa ih zato saranjujemo izvan groblja.

Ovo je, dakle, čovo, moja priča. Kazujem ti je ovde, sedeći u ladowini ovog velikog hrasta na Bregu.

Eto: bio među nama, na Bregu, jedan ljudeskara Gavrilo. Zvao se Nikodinović. U životu mu je bilo sve dotužilo, pa je digao ruku na sebe. Već su ga mnogi i zaboravili; čini se da nikada i nije živeo na Bregu. Uvek kada prolazim pored ovog zapuštenog groblja na kome bleje ja-ganjci, uvek zastanem, prekrstim se i rekjem: »Neka je laka zemljica našem nesrećnom ljudeskari Gavrili, kome nije bilo dosuđeno da do kraja proživi svoj vek.« To činim i sada: Amen.

Idi i rasputuj se. Svako će ti kazivati neku drugu priču. Ovo je moja. Možeš u nju verovati, a i ne moraš.